

ГУД ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА (HOOD v. THE UNITED KINGDOM)

У справі «Гуд проти Сполученого Королівства»

Європейський суд з прав людини, засідаючи Великою палатою — відповідно до статті 27 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Конвенція) із поправками, внесеними згідно з Протоколом № 11¹, та відповідних положень Регламенту Суду², — до складу якої увійшли судді:

- пан Л. Вільдхабер (L. Wildhaber), Голова Суду
- пані Е. Палм (E. Palm)
- пан Л. Феррарі Браво (L. Ferrari Bravo)
- пан П. Куріс (P. Kūris)
- пан Ж.-П. Коста (J.-P. Costa)
- пан В. Фурманн (W. Fuhrmann)
- пан К. Юнгвірт (K. Jungwiert)
- пан М. Фішбах (M. Fischbach)
- пан Б. Жупанчич (B. Zupančič)
- пані Н. Важич (N. Vajić)
- пан Дж. Хедіган (J. Hedigan)
- пані В. Томассен (W. Thomassen)
- пані М. Цаца-Ніколовська (M. Tsatsa-Nikolovska)
- пан Т. Пантіру (T. Panțiru)
- пан Е. Левіц (E. Levits)
- пан К. Трая (K. Traja)
- сер Джон Фріленд (John Freeland), суддя *ad hoc*
- а також пан П. Дж. Махоуні (P. J. Mahoney), заступник Секретаря Суду,

¹⁻² Примітки канцелярії:

Протокол № 11 та Регламент Суду набрали чинності 1 листопада 1998 року.

після нарад за зачиненими дверима 9 грудня 1998 року і 4 лютого 1999 року постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених вище днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було передано до Суду, відповідно до колишньої статті 19 Конвенції¹, Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (Уряд) 14 серпня 1998 року, в межах тримісячного строку, передбаченого пунктом 1 колишньої статті 32 та колишньою статтею 47 Конвенції. Її розпочато за заявою (№ 27267/95) проти Сполученого Королівства, поданою до Європейської комісії з прав людини (Комісія) на підставі колишньої статті 25 громадянином Сполученого Королівства паном Девідом Гудом (*David Hood*) 18 квітня 1995 року.

У своєму запиті Уряд посилався на колишні статті 44 і 48, також на заяву Сполученого Королівства про визнання обов'язкової юрисдикції Суду (колишня стаття 46). Хоча Уряд не висловився з приводу того, чи оспорюватиме висновки Комісії щодо порушення пунктів 3 і 5 статті 5, проте зазначив, що має на меті отримати рішення щодо розміру справедливої сатисфакції, якщо її буде присуджено заявникові згідно зі статтею 41 Конвенції.

2. У відповідь на запит, зроблений відповідно до пункту 3 (d) правила 33 колишнього Регламенту Суду «А»², заявник повідомив про свій намір взяти участь у провадженні і призначив адвоката, який представлятиме його (колишнє правило 30).

3. Як голова палати, що була створена раніше (колишня стаття 43 Конвенції та колишнє правило 21) для вирішення, зокрема, процедурних питань, які могли виникнути до набуття чинності Протоколом № 11, пан Тор Вільялмссон, заступник Голови Суду на той час, провів через Секретаря консультації з уповноваженою особою Уряду та адвокатом заявника щодо організації письмової процедури. Згідно з черговим розпорядженням, Секретар отримав меморандуми і Уряду, і заявника 17 листопада 1998 року.

4. Відповідно до положень пункту 5 статті 5 Протоколу № 11, після набуття ним чинності 1 листопада 1998 року, цю справу було передано до Великої палати Суду. До складу Великої палати увійшли за посадою сер Ніколас Братца (*Nicolas Bratza*), суддя, обраний від Сполученого Королівства (пункт 2 статті 27 Конвенції і пункт 4 правила 24 Регламенту Суду), пан Л. Вільдхабер, Голова Суду, пані Е. Палм, заступник Голови Суду, а також пан Ж.-П. Коста і пан М. Фішбах, заступники голів секцій (пункт 3 статті 27 Конвенції та пункти 3 і 5 (а)

¹ Від дня, коли набрав чинності Протокол № 11, яким змінено статтю 19, Суд функціонує на постійній основі.

² Примітка канцелярії.

Регламент Суду «А» застосовувався до всіх справ, переданих у Суд до набрання чинності Протоколом № 9 (1 жовтня 1994 року), а після цієї дати до 31 жовтня 1998 року лише до справ стосовно держав, що не взяли на себе зобов'язань за цим Протоколом.

правила 24). Іншими членами Великої палати було призначено пана Л. Феррарі Браво, пана П. Куріса, пана В. Фурманна, пана К. Юнгвірта, пана Б. Жупанчича, пані Н. Важич, пана Дж. Хедігана, пані В. Томассен, пані М. Цацу-Ніколовську, пана Т. Пантіру, пана Е. Левіца і пана К. Трая (пункт 3 правила 24 і пункт 4 правила 100). Пізніше сера Ніколаса Братцу, який до того брав участь у розгляді цієї справи Комісією, було відведено від участі у засіданнях Великої палати (правило 28). Уряд, відповідно, призначив сера Джона Фріленда суддею *ad hoc* (пункт 2 статті 27 Конвенції і пункт 1 правила 29).

5. Голова вирішив, що немає потреби у призначенні Комісією її представника для участі в провадженні перед Великою палатою (правило 99).

6. Згідно з рішенням Голови, 9 грудня 1998 року в приміщенні Європейського суду з прав людини у Страсбурзі відбулося відкрите слухання цієї справи, а також справи «Кейбл та інші проти Сполученого Королівства» (*Cable and Others v. the United Kingdom*).

Перед Судом виступили:

а) від Уряду

пан К. Хоумерслі (C. Whomersley),
міністерство закордонних справ
та у справах Співдружності,

уповноважена особа,

пан П. Гейверс (P. Havers),
королівський адвокат,

адвокат;

б) від заявника

пан Дж. Маккензі (J. Mackenzie), соліситор,
пані К. Дуйган (K. Duigan),

адвокат,

радник.

Суд заслухав звернення пана Маккензі та пана Гейверса.

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

7. Заявник, Девід Гуд, — громадянин Сполученого Королівства, 1970 року народження, живе у Сполученому Королівстві. На час подій, про які йдеться у справі, він служив у сухопутних військах Британської армії.

8. До зазначених подій заявник тричі самовільно відлучався зі своєї частини у Німеччині. Перед третьою самовільною відлучкою його було взято під варту до розгляду військовим трибуналом справи за обвинуваченням у нападі (пізніше це обвинувачення було знято); він перебував у відлучці майже два з половиною роки, поки не здався цивільній поліції у грудні 1993 року.

**А. Відповідне взяття заявника під варту
і розгляд його справи військовим трибуналом**

9. 11 травня 1994 року заявник не повернувся до частини після двотижневої відпустки (це була його четверта самовільна відлучка). 27 листопада 1994 року він був заарештований у себе вдома цивільною поліцією, а 28 листопада 1994 року під армійським конвоєм його відправили на військову базу «Бромптон Беррекс» (*Brompton Barracks*). У Суді сторони висловлювали протилежні думки щодо того, чи постав тоді, 29 листопада 1994 року, заявник перед своїм військовим командиром, як це вимагалось правилом 4 Регламенту (сухопутних військ) 1972 року (див. пункт 29 нижче).

10. До розгляду справи військовим трибуналом заявник перебував під суворим арештом у камері в приміщенні гауптвахти, під наглядом охоронця, за винятком кількох моментів, коли його відвозили до госпіталю для надання психіатричної допомоги.

11. У грудні 1994 року, або близько того, заявника було поінформовано, що після Різдва він постане перед начальником відділу особового складу своєї частини. До Різдва він найняв адвоката, який надавав йому правову допомогу до 17 січня 1995 року. 4 січня 1995 року заявник постав перед начальником відділу особового складу частини і одержав виписку з матеріалів справи. Його попросили прочитати виписку і перевірити, чи все у ній правильно. Заявника було попереджено відповідно до правила 10 Регламенту (сухопутних військ) 1972 року (див. пункт 32 нижче).

12. Керуючись рекомендаціями першого адвоката, заявник підготував власну заяву, а також одержав заяву від своєї подружки; ці заяви були написані, відповідно, 4 і 19 січня 1995 року. Заявник подав обидві заяви начальникові відділу особового складу 20 січня 1995 року, після чого їх долучили до виписки з матеріалів справи. Після цього заявник за розпорядженням командира був переданий до рук військового трибуналу і звернувся до військової влади з проханням про забезпечення правової допомоги. Обвинувальний акт, датований 25 січня 1995 року і підписаний його командиром, а також від імені скликаючого офіцера, містив два обвинувачення у самовільній відлучці та ще два у дезертирстві, на підставі Закону про сухопутні війська 1955 року.

13. Хоча заявник переговорив зі своїм теперішнім адвокатом на початку лютого, той не починав працювати на заявника, поки не було одержано дозволу на правову допомогу, про що повідомлялось у листі Міністерства оборони, датованому 14 лютого 1995 року.

14. Відповідно до повідомлення, датованого 17 березня 1995 року, було скликано військовий трибунал, який мав розглянути обвинувачення проти заявника. Засідання трибуналу відбулося 3 і 4 квітня 1995 року. Заступником офіцера-обвинувача був начальник відділу особового складу частини. Заявник, який мав юридичного представника, відмовився визнати себе винним.

15. Під час слухань у трибуналі адвокат заявника оскаржив (відповідно до статті 78 Закону 1984 року про поліцію та докази у кримінальних справах) долучення до матеріалів справи заяв, представлених заявником та його подружкою. Військовий прокурор (*judge advocate*), заслухавши свідчення начальника відділу особового складу частини, а також представника заявника, дійшов висновку, що порушення правила 10 Регламенту (сухопутних військ) 1972 року допущено не було. Оскільки у відповідний час заявник був представлений адвокатом і належні процедури були дотримані, військовий прокурор зауважив, що не може уявити «справедливішої ситуації», і, відповідно, відхилив протест заявника. Під час слухань у трибуналі військовий прокурор також пояснив, що «можна вважати незаперечним той факт, що начальник відділу особового складу або його помічник має бути у ролі або офіцера-обвинувача, або заступника офіцера-обвинувача у будь-якому військовому трибуналі». Заявника було визнано винним за двома обвинуваченнями у самовільній відлучці та одним у дезертирстві, тоді як інше обвинувачення у дезертирстві було перекваліфіковане на обвинувачення у самовільній відлучці. Його було засуджено до позбавлення волі на строк вісім місяців і звільнення з військової служби, із зарахуванням до строку покарання періоду суворого арешту, що передував розгляду справи військовим трибуналом.

16. Після затвердження та опублікування ухвали й вироку заявник оскаржив рішення трибуналу. Листом від 13 липня 1995 року заявника було поінформовано, що його апеляція до Військової колегії була відхилена. Прохання про звільнення, подане ним до окремого судді Військового апеляційного суду, було відхилено 13 вересня 1995 року; його наступна апеляція до пленуму Військового апеляційного суду була також відхилена 18 березня 1996 року.

В. Проведення *habeas corpus*

17. Сімдесят другий день утримання заявника під вартою припадав на 7 лютого 1995 року, або близько того. У цьому зв'язку, відповідно до правила 6 Регламенту (сухопутних військ) 1972 року і пункту 6.045 (с) Королівського статуту (див. пункти 31 і 38 нижче), 3 лютого 1995 року скликаючий офіцер видав директиву, до якої було долучено санкцію Головнокомандувача, котрий розпорядився продовжити утримання заявника під вартою, «щоб запобігти його втечі» до суду («рапорт про продовження утримання під вартою» (*«delay report»*)).

18. Попросивши надати йому копію рапорту про продовження утримання під вартою і поінформувавши органи влади про свій намір подавати клопотання про видачу наказу *habeas corpus*, адвокат заявника ініціював відповідне провадження 17 лютого 1995 року, оскарживши переважно законність зазначеного рапорту. Адвокат заявника одержав цей рапорт 20 лютого 1995 року, після чого зробив додаткові подання до Високого суду.

19. 21 лютого 1995 року Високий суд відхилив клопотання. Суд дійшов висновку, *inter alia*, що рапорт про продовження утримання під вартою було оформ-

млено належним чином і подано вчасно. Він зауважив, що зазначена у повідомленні підстава для продовження утримання заявника під вартою полягала у тому, щоб запобігти його втечі, і дійшов висновку, що це було «цілком зрозуміло» з огляду на висунуті проти нього обвинувачення.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРАКТИКА

20. У період, про який ідеться, положення, що регулювали порядок взяття під варту військовослужбовців сухопутних військ та процедуру проведення суду над ними, містилися в Законі про сухопутні війська 1955 року (Закон 1955 року), Процедурному Регламенті (сухопутних військ) 1972 року (Регламент 1972 року) та Королівському статуті сухопутних військ 1975 року (Королівський статут).

21. З часу, що минув після розгляду справи заявника військовим трибуналом, законодавство було змінено, *inter alia*, у результаті набрання чинності Законом про сухопутні війська 1996 року (див. рішення у справі «Фіндлей проти Сполученого Королівства» (*Findlay v. the United Kingdom*) від 25 лютого 1997 року, *Reports* 1997-I, с. 276, пп. 52–57) та Карним статутом (сухопутних військ) 1997 року (Статут 1997 року). Нижче детально викладені положення, які були чинними у період перебування заявника під арештом, утримання його під вартою та суду над ним.

A. Арешт

22. Ордер на арешт особи, яку належить судити за військовими законами і яка вважається дезертиром або самовільно відсутньою, може бути видано її командиром; будь-який такий ордер має бути адресований цивільній поліції. Особа, арештована на підставі такого ордера, повинна бути якомога швидше передана військовим органам (стаття 190А Закону 1955 року).

B. Розслідування обвинувачень і утримання під вартою

23. Відповідні правила беруть до уваги те, до якої категорії належить військовослужбовець: рядових і сержантів чи офіцерів і уорент-офіцерів. У першому випадку (про який ідеться нижче) командир зазвичай має ширші повноваження щодо проведення слідства та висунення обвинувачень проти затриманого.

1. Закон 1955 року

24. Закон 1955 року кваліфікує дезертирство й самовільну відлучку як правопорушення. Дезертирство карається позбавленням волі на невизначений строк (в залежності від того, вирoki якої тривалості може ухвалювати відповідний військовий трибунал), а самовільна відлучка — позбавленням волі на строк до двох років.

25. Стаття 75 Закону 1955 року передбачає, що обвинувачення, висунуті заарештованій особі, яку мають судити за військовими законами, необхідно розслідувати належним чином без невинуватих затримок, з тим щоб або якомога швидше розпочати провадження й винести покарання за правопорушення, або звільнити її з-під арешту. Крім того, якщо тривалість запобіжного утримання під вартою перевищила вісім діб, а військовий трибунал все ще не скликався, командир затриманого повинен подати належній посадовій особі відповідно до належної процедури рапорт («рапорт про продовження утримання під вартою») з обґрунтуванням необхідності продовження утримання обвинуваченого під вартою, і такий самий рапорт слід подавати тій самій посадовій особі й відповідно до тієї ж процедури кожні вісім діб до тих пір, поки не збереться трибунал, або за правопорушення не буде накладено дисциплінарне стягнення, або обвинуваченого не буде звільнено з-під варти.

26. Будь-яку заяву про те, що особа, яка підлягає військовим законам, вчинила правопорушення, передбачене Законом 1955 року, слід подавати у формі обвинувачення командирові цієї особи, і, перш ніж вчиняти будь-яку дію, командир повинен розслідувати обвинувачення (стаття 76).

27. Після завершення розслідування обвинувачення (яке не тягне за собою дисциплінарного покарання) може бути знято командиром, якщо він вважає, що не слід відкривати провадження. Крім того, якщо командирові видається, що провадження щодо питань, пов'язаних з обвинуваченням, може бути — і в інтересах кращого здійснення правосуддя повинно бути — відкрито проти обвинуваченого не відповідно до Закону 1955 року, а на іншій підставі, командир може призупинити подальші процесуальні дії (статті 77 і 77А).

28. Якщо командир не відклав розгляд обвинувачення і якщо обвинувачення не належить до числа тих, що передбачають дисциплінарне покарання, і його не знято, або якщо це обвинувачення передбачає можливість дисциплінарного покарання, проте командир вважає, що це недоцільно, він повинен вжити «належних кроків» з метою розгляду обвинувачення військовим трибуналом (стаття 78 (1) і (2)). Дисциплінарне провадження у зв'язку з обвинуваченням передбачає вислуховування свідчень, запис їх на папері, прийняття рішення щодо вини чи невинуватості обвинуваченого і винесення вироку (стаття 78 (3)). Проте у випадку, коли командир вжив кроків з метою розгляду обвинувачення військовим трибуналом, будь-яка вища посадова особа, якій передано справу, може повернути її командирові для розгляду її в дисциплінарному порядку, якщо обвинувачення належить до числа тих, за які передбачені дисциплінарні покарання (стаття 78 (6)), або з розпорядженням про зняття обвинувачень чи призупинення всіх подальших процесуальних дій щодо обвинуваченого.

2. Регламент 1972 року

29. Правило 4 Регламенту 1972 року передбачає, що в разі затримання особи військовим органом її командир повинен, якщо це можливо, упродовж сорока

восьми годин з моменту, коли йому стало відомо про це затримання, забезпечити її припровадження до себе, повідомити її про висунуте проти неї обвинувачення і почати його розслідування. Якщо розслідування не розпочалось упродовж сорока восьми годин, командир повинен доповісти про цю справу вишій посадовій особі й зазначити причини затримки розслідування (правило 4 (2)).

30. Рапорт, передбачений статтею 75 Закону 1955 року, має бути підписаний командиром затриманого і надісланий особі, що відповідатиме за скликання військового трибуналу (правило 5). Згідно з Додатком 1 до Регламенту 1972 року, в рапорті необхідно, *inter alia*, зазначити тип арешту обвинуваченого — суворий чи домашній, підстави для арешту, деякі деталі щодо ходу розслідування та підготовки до суду, а також причини затримання розгляду у період після подання попереднього рапорту.

31. Обвинуваченого не можна тримати під арештом довше ніж сімдесят два дні підряд без скликання військового трибуналу, якщо скликаючий офіцер не віддасть письмового розпорядження, із зазначенням підстав для цього, про те, що обвинувачений повинен залишатися під вартою (правило 6).

32. Правило 10 (1) передбачає, що командир або інший офіцер за вказівками командира повинен підготувати виписку з матеріалів справи. Обвинувачений не повинен бути присутнім під час підготовки такої виписки, яка має складатися з підписаного викладу або конспекту свідчень кожного зі свідків, чий свідчення необхідні для доведення обвинувачення. Коли виписку підготовлено, обвинуваченому вручається її копія (зазвичай це робить офіцер, який готував виписку); при цьому обвинуваченому робиться таке застереження:

«Це — копія виписки з матеріалів вашої справи, ви не зобов'язані казати щось у зв'язку з нею, якщо не бажаєте робити цього, проте ви повинні прочитати її, а коли прочитаєте, все, що ви побажаєте сказати, буде записано в письмовій формі і може бути використано як доказ» (Правило 10 (2) Регламенту 1972 року).

33. Заяви, подані обвинуваченим (у тому числі заяви свідків, які він хоче включити до виписки), повинні бути долучені до виписки, після чого стають її частиною (правило 10 (4)). Як зазначено у брошурі під назвою «Права солдата» (яку видають обвинуваченим особам і яка є в камерах гауптвахти), метою виписки з матеріалів справи є, *inter alia*, те, щоб «забезпечити прокурора, який братиме участь у судовому процесі, коротким викладом суті справи», а також поінформувати обвинуваченого про свідчення, які прозвучать на суді.

34. До числа кроків, що їх належить вжити командирові, щоб передати справу на розгляд військового трибуналу, належить, згідно з правилом 13, відправлення вишій посадовій особі проекту обвинувального вироку (за підписом командира), виписки з матеріалів справи, характеристики разом з послужним списком обвинуваченого, а також рекомендації щодо того, які процесуальні дії мають бути вчинені у зв'язку з обвинуваченням (наприклад, районним або за-

гальним військовим трибуналом). Остаточне рішення щодо характеру та деталей обвинувачення приймає скликаючий офіцер, який зазвичай робить це, скріпивши своїм підписом проект обвинувального акта, поданого командиром.

3. Королівський статут

35. У пункті 6.005 Королівського статуту сказано, що твердження про вчинення правопорушення особою, яка підлягає військовим законам, саме по собі не обов'язково має бути підставою для взяття цієї особи під арешт у будь-якій формі. Якщо правопорушення незначне, правопорушника слід поінформувати про обвинувачення, а також про день та час, коли він має з'явитися до кімнати чергового офіцера частини. Якщо необхідний арешт, слід визначити категорію арешту, з огляду на інтереси служби та характер стверджуваного правопорушення. Зазвичай до суворого арешту вдаються лише тоді, коли позбавлення свободи необхідне, щоб гарантувати надійність затримання обвинуваченого або підтримання дисципліни.

36. До числа обставин, які вимагають взяття обвинуваченого під суворий арешт, належать ситуації, коли він навмисно намагається підірвати дисципліну, імовірно завдасть тілесної шкоди собі або іншим або ймовірно схилиться свідків до лжесвідчень; коли він не підкорився наказові, а був затриманий як особа, що перебуває у незаконній відлучці або схильна до частих відлучок; а також коли, з огляду на характер або поширеність стверджуваного правопорушення, щодо якого проводиться слідство, його перебування на свободі або спілкування з товаришами не відповідає інтересам дисципліни (також пункт 6.005).

37. Пункт 6.007 передбачає (за умови, *inter alia*, дотримання загального принципу, згідно з яким обвинуваченого не слід арештовувати в разі відсутності такої потреби) обов'язок командирів забезпечити в кожному окремому випадку постійну увагу до питання необхідності утримання обвинуваченого під арештом, а також до форми цього арешту. Якщо це буде визнано за доцільне, форма арешту може бути змінена або обвинувачений може бути звільнений.

38. Пункт 6.045 (с) передбачає, що особа, якій доручено взяти обвинуваченого під варту, повинна поінформувати його про звання, ім'я та місце служби того, хто обвинувачує його у вчиненні правопорушення, а також про характер обвинувачення. Пункт 6.047 передбачає, що обвинувачення, висунуте проти офіцера або солдата, повинне розслідуватися якомога швидше. Відповідно, передбачено, *inter alia*, що після отримання кожного рапорту про продовження утримання під вартою скликаючий офіцер повинен переконатися (якщо обвинувачений продовжує залишатися під вартою) у необхідності продовження утримання (пункти (а) і (б)). Отримавши четвертий рапорт про продовження утримання або, у будь-якому випадку, після сорока днів утримання, скликаючий офіцер повинен подати спеціальний рапорт офіцеру, якому він безпосередньо підпорядкований, із зазначенням підстав затримки, часу, коли, як очікується, обвинувачений постане перед судом, а також підстав продовження його утри-

мання під вартою (пункт (с)). Якщо обвинувачений не постав перед судом на сімдесят другий день, згаданий вищий офіцер повинен у свою чергу подати спеціальний рапорт Головнокомандувачу на той момент (пункт (d)). Одержавши такі спеціальні рапорти, зазначені вищий офіцер та Головнокомандувач повинні вжити всіх практичних кроків для пришвидшення суду над обвинуваченим (пункт (e)).

39. Якщо обвинувачений вже провів під вартою сімдесят два дні підряд, а військовий трибунал все ще не скликано, тоді, згідно з правилом 6 Регламенту 1972 року, розпорядження про продовження його утримання під вартою повинно бути попередньо схвалене Головнокомандувачем. У такому рапорті необхідно зазначити підстави для затримки, час, коли, як очікується, обвинувачений постане перед судом, а також підстави продовження його утримання під вартою (пункт 6.047 (f)). Як правило, ні обвинуваченому, ні його адвокату не вручаються копії рапортів про продовження утримання під вартою.

C. Habeas corpus

40. *Habeas corpus* — процедура, за допомогою якої затримана особа може подати термінове прохання про звільнення з-під варті на підставі незаконності затримання. Юрисдикцію зазвичай здійснює відділення королівської лави Високого суду правосуддя, причому процедурою *habeas corpus* мають право скористатися і особи, що перебувають під військовою вартою («Р. проти корпусу Королівських сухопутних сил у Колчестері» за заявою Елліотта (*R. v. Royal Army Service Corp. Colchester, ex parte Elliott*) [1949], 1 All England Law Reports, с. 373).

41. Діапазон розгляду такого прохання залежить від контексту конкретної справи, а також у певних випадках від умов, передбачених відповідним законодавчим актом, на підставі якого було реалізовано право на затримання. Однак суд неодмінно має розглянути питання щодо того, наскільки в правовому сенсі затримання обвинуваченого є чинним, а також визначити, чи достатньо вагомі докази, на підставі яких його затримано, і, якщо право на затримання обумовлене попереднім встановленням об'єктивного факту, суд повинен вирішити, чи наявним є такий факт («Хаваджа проти міністра внутрішніх справ» (*Khawaja v. Secretary of State for the Home Department*) [1984], Appeal Cases, с. 74).

D. Правова допомога

42. Органи військової влади не забезпечують правову допомогу у випадку звернень обвинуваченого до цивільних судів, у тому числі з проханням про видачу наказу *habeas corpus*. Проте у таких провадженнях правову допомогу надають цивільні органи влади. У будь-яких провадженнях такого роду представлення інтересів заявника адвокатом забезпечується лише тоді, коли встановлено наявність вагомих підстав для його участі в такому провадженні в ролі позивача, відповідача чи сторони (стаття 15 (2) Закону про правову допомогу 1988 ро-

ку). Таке прохання про надання правової допомоги може бути задоволено лише після з'ясування всіх питань факту та права, пов'язаних з дією, підставою чи питанням, про які йдеться у заяві (Правила (загальні) надання правової допомоги у цивільних справах 1989 року).

43. Клопотання про забезпечення термінової правової допомоги слід подавати згідно з Правилами (загальними) надання правової допомоги у цивільних справах 1989 року. Зазначена у ньому інформація повинна бути достатньою для того, щоб керівник відповідної служби міг визначити характер провадження, про яке йдеться, обставини, за яких необхідна допомога, те, чи клопотання вірогідно відповідає умовам, за яких може бути забезпечена правова допомога, а також те, чи забезпечення заявникові термінової правової допомоги сумісне з інтересами правосуддя.

Е. Військовий трибунал

44. Відповідні положення Закону 1955 року щодо загальних військових трибуналів викладені у згаданому вище рішенні у справі Фіндлея (с. 272–275, пп. 32–51). Ці положення (підсумовані в пункті 45 нижче) однаковою мірою, проте з певними суттєвими відмінностями, стосуються районних військових трибуналів. Районний військовий трибунал складається з голови та щонайменше двох інших офіцерів, причому мінімально необхідне військове звання цих членів трибуналу нижче, ніж членів загального військового трибуналу.

45. Провідною у встановленій Законом 1955 року системі військових трибуналів була роль «скликаючого офіцера». Цей офіцер (який повинен був мати належне звання і командувати підрозділом регулярних військ або військовим округом, де служить особа, яку мають судити) відповідав за кожну справу, що її мав розглядати трибунал. Цей офіцер приймав остаточне рішення щодо характеру й деталей обвинувачень та необхідного типу військового трибуналу, а також відповідав за його скликання.

Скликаючий офіцер мав підготувати наказ про скликання трибуналу, в якому мав зазначити, *inter alia*, дату, місце й час суду, ім'я голови та дані щодо інших членів трибуналу, причому він міг призначити їх усіх. Скликаючий офіцер міг призначити й військового прокурора в разі його непризначення Відомством генерального військового прокурора. Він також міг призначити офіцера-обвинувача або віддати розпорядження військовому командирові, щоб той призначив офіцера-обвинувача.

До початку розгляду справи скликаючий офіцер був зобов'язаний відіслати виписку з матеріалів справи офіцерові-обвинувачеві та військовому прокуророві; при цьому він міг зазначити, які фрагменти можуть бути неприйнятними. Він мав забезпечити явку в суд усіх свідків обвинувачення. У разі зняття обвинувачень зазвичай, хоч і не у всіх випадках, була необхідна згода на це скликаючого офіцера; без неї не могло бути прийнято клопотання підсудного про перекваліфікацію обвинувачення на менш серйозне. Скликаючий офіцер та-

кож мав забезпечити обвинуваченому належні умови для підготовки його захисту, правове представництво, якщо таке потрібне, та можливість спілкування зі свідками захисту, а також відповідав за видання наказу про обов'язкову присутність на процесі всіх свідків, що їх «на розумних підставах» запросив захист.

Скликаючий офіцер міг розпустити військовий трибунал перед початком або під час судового процесу, якщо це відповідало інтересам здійснення правосуддя. Крім того він мав право коментувати хід провадження у військовому трибуналі. Такі зауваження не заносилися до протоколу слухання, а зазвичай повідомлялися окремою запискою членам трибуналу, хоча у винятковому випадку, коли більша відкритість інструкцій відповідала інтересам дисципліни, їх можна було навести в наказі командування.

Скликаючий офіцер зазвичай виступав і у ролі офіцера-підтверджувача. Висновки військового трибуналу не мали юридичної сили, доки їх не було підтверджено таким офіцером, котрий мав право не підтвердити їх або замінити, призупинити чи скасувати все рішення або будь-яку його частину.

ПРОВАДЖЕННЯ У КОМІСІЇ

46. Пан Гуд подав заяву до Комісії 18 квітня 1995 року. Спираючись на статті 5 і 13 Конвенції, він стверджував, що його не було негайно припроваджено до судді або іншого офіцера, якому закон надає право здійснювати судову владу, що у нього не було можливості скористатися процедурою, сумісною з пунктом 4 статті 5, щоб оскаржити продовження свого утримання під вартою, а також що він не мав, згідно з національним законодавством, права на відшкодування та ефективного правового засобу в зазначених відношеннях. Він також доводив, апелюючи до пунктів 1 і 3 статті 6, що його було позбавлено права на об'єктивний і відкритий розгляд його справи незалежним і неупередженим судом, встановленим законом.

47. 1 грудня 1997 року Комісія визнала неприйнятними скарги заявника, пов'язані з періодами утримання під вартою до 27 листопада 1994 року, а решту заяви (№ 27267/95) прийнятною. У своїй доповіді від 28 травня 1998 року (колишня стаття 31 Конвенції) вона висловила одностайну думку, що було допущено порушення пунктів 3 і 5 статті 5, але не пункту 4 статті 5, і що не було необхідності розглядати скаргу за статтею 13. Одностайною була також і її думка щодо того, що було допущено порушення пункту 1 статті 6 стосовно вимог об'єктивності, незалежності й безсторонності, проте не було допущено порушення цього положення стосовно відкритості провадження, і що не було необхідності розглядати решту скарг заявника за пунктами 1 і 3 статті 6. Повний текст висновку Комісії наведений у додатку до цього рішення¹.

¹ Примітка канцелярії:

З практичних міркувань цей додаток з'явиться лише з друкованою версією остаточного судового рішення (в офіційних доповідях про окремі рішення та ухвали Суду), але копію доповіді Комісії можна одержати в канцелярії Суду.

ОСТАТОЧНІ ПОДАННЯ ДО СУДУ

48. Уряд не оспориював висновки Комісії щодо порушення пунктів 3 і 5 статті 5 та пункту 1 статті 6. Однак стосовно статті 41 Конвенції (колишня стаття 50) він заявив, що визнання порушення саме по собі є достатньою компенсацією заявникові.

49. Заявник попросив Суд постановити, що було порушено його права, передбачені статтями 5, 6 і 13 Конвенції, і присудити йому компенсацію за моральну шкоду, а також за судові витрати, відповідно до статті 41 Конвенції.

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

50. Заявник стверджував, що його запобіжне утримання під вартою було не-сумісним з пунктом 3 статті 5, у відповідній частині якого сказано:

«Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту с пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу...»

A. Застосовність пункту 3 статті 5

51. Сторони не оспориювали застосовність пункту 3 статті 5, і Суд визнав, що вона вочевидь є застосовною. Як видно з характеру відповідних обвинувачень та накладеного покарання, заявника було заарештовано на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні ним «правопорушення» у сенсі пункту 1 (с) статті 5 (див., наприклад, рішення у справі «Де Йонг, Бальєт і Ван ден Брінк проти Нідерландів» (*De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*) від 22 травня 1984 року, серія А, № 77, с. 21–22, пп. 42–44). Крім того суворий арешт заявника становив утримання під вартою, з огляду на його перебування у камері в приміщенні гауптвахти частини під наглядом охоронця (див. рішення у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» (*Engel and Others v. the Netherlands*) від 8 червня 1976 року, серія А, № 22, с. 26, п. 63).

B. Відповідність пункту 3 статті 5

52. Заявник стверджував у Суді, що його не було припроваджено до команди 29 листопада 1994 року, як це вимагалось правилом 4 Регламенту 1972 року (див. пункт 29 вище), заявляючи, що не міг пригадати такий епізод розгляду своєї справи і що у його щоденнику не було відповідного запису, а також не існувало жодної письмової реєстрації такого епізоду. В альтернативному варі-

анті він вказував на те, що, навіть якби й відбувся такий розгляд його справи відповідно до правила 4 Регламенту 1972 року, його військового командира все одно не можна було б вважати безстороннім, з огляду на додаткову роль зазначеного офіцера у судовому переслідуванні та його відповідальність за дисципліну й порядок у частині, якою він командує. У цьому контексті заявник також послався на брак юридичної кваліфікації у військового командира.

53. Насамкінець, заявник стверджував, що процедура, встановлена правилом 4, недостатня і з інших причин, зокрема з огляду на те, що вона не передбачає складення протоколу і що відсутні положення стосовно необхідності поінформувати обвинуваченого про підстави його запланованого запобіжного взяття під варту та стосовно надання обвинуваченому можливості оскаржити таке затримання.

54. У своїй доповіді Комісія зауважила, що заявник не оспориював факт свого припровадження до командира 29 листопада 1994 року відповідно до правила 4 Регламенту 1972 року. Проте, переконавшись, що безсторонність військового командира справді можна поставити під сумнів, якщо взяти до уваги інші повноваження та обов'язки зазначеного офіцера, на які вказав заявник, вона дійшла висновку, що було допущено порушення пункту 3 статті 5. З огляду на цей висновок Комісія не вважає за необхідне розглядати решту скарг заявника за пунктом 3 статті 5.

55. Уряд стверджував, що розгляд справи заявника відповідно до правила 4 все ж відбувся 29 листопада 1994 року, а на слуханні у Суді вказав на те, що заявник не заперечував цього факту у Комісії і не торкався цього питання у проханні про видання наказу *habeas corpus*, з яким він звернувся до Високого суду. Уряд погодився з висновком Комісії щодо порушення пункту 3 статті 5, а також з тим, що немає необхідності розглядати окремо інші скарги заявника за цією статтею.

56. Що стосується фактичного спору між сторонами з приводу того, чи було припроваджено заявника до його військового командира 29 листопада 1994 року, відповідно до правила 4 Регламенту 1972 року, Суд визнав аргументи Уряду переконливими. Заявник міг порушити це питання перед Комісією після того, як вона визнала прийнятність його заяви, проте не зробив цього. Крім того, будь-яке невиконання вимог правила 4 Регламенту 1972 року мало б розглядатися в рамках провадження *habeas corpus*. Заявник не вказував на таке упущення під час провадження *habeas corpus*, ініційованого ним у зв'язку з іншим стверджуваним фактом невиконання положень національного законодавства, причому в зазначеному провадженні правову допомогу йому надавав той самий адвокат, який захищав його і в цьому Суді (див. пункт 18 вище). За таких обставин Суд розглянув скаргу за пунктом 3 статті 5, вважаючи фактом припровадження заявника до його військового командира 29 листопада 1994 року відповідно до правила 4 Регламенту 1972 року.

57. Що стосується основної скарги заявника щодо безсторонності його військового командира в контексті розгляду справи відповідно до правила 4, то, згідно з практикою органів Конвенції, якщо на момент, коли приймалося рішення про запобіжне утримання обвинуваченого під вартою, видається, що «офіцер, уповноважений законом здійснювати судову владу», ймовірно втручатиметься у подальший розгляд справи як представник органів судового переслідування, то цього офіцера не можна вважати незалежним від сторін на зазначеній початковій стадії, оскільки він може стати стороною на більш пізній стадії (див. справи «Губер проти Швейцарії» (*Huber v. Switzerland*), рішення від 23 жовтня 1990 року, серія А, № 188, с. 18, пп. 42–43, а також «Брінкат проти Італії» (*Brincat v. Italy*), рішення від 26 листопада 1992 року, серія А, № 249-А, с. 11–12, пп. 20–21).

Суд також взяв до уваги повноваження та обов'язки військового командира (зазначені зокрема в пунктах 23, 27, 28, 32 і 34 вище), які він мав би під час слухання справи відповідно до правила 4 Регламенту 1972 року. Згідно з ними, військовий командир мав відігравати провідну роль у подальшому судовому переслідуванні заявника. Хоча деякі з таких функцій командира часто виконує начальник відділу особового складу військової частини (власне, саме так було і в цій справі), проте ясно, що в такому випадку він виступає від імені командира, якому безпосередньо підпорядкований по рангу. Крім того, військовий прокурор під час розгляду справи заявника військовим трибуналом підтвердив, що начальник відділу особового складу військової частини зазвичай призначається офіцером-обвинувачем або заступником офіцера-обвинувача; останню функцію він виконував у даній справі.

За таких обставин Суд дійшов висновку, що побоювання заявника стосовно безсторонності його військового командира слід визнати об'єктивно обґрунтованими.

58. Суд також визнав, як і Комісія, що супутня відповідальність військового командира за дисципліну та порядок у частині, якою він командує, становить ще одну підставу для розумних сумнівів обвинуваченого у безсторонності зазначеного офіцера при вирішенні питання щодо запобіжного утримання під вартою обвинуваченого, який перебуває під його командуванням. На користь такого висновку свідчить і пункт 6.005 Королівського статуту (див. пункт 36 вище), який дозволяє командирові заборонити звільнення обвинуваченого до суду, якщо він вважає, що «в інтересах дисципліни» небажано, щоб обвинувачений перебував на свободі або міг спілкуватися зі своїми товаришами.

59. З огляду на цей висновок, немає необхідності розглядати пов'язаний з попереднім аргумент заявника щодо браку юридичної кваліфікації у його командира.

60. Насамкінець, у відповідь на твердження заявника про те, що процедура, встановлена правилом 4, недостатня і в інших відношеннях (див. пункт 53 вище), Уряд під час провадження у Комісії зазначив, що процедура, встановлена

правилом 4, надавала заявникові «можливість» бути вислуханим і що військовий командир поінформував заявника про підстави його запобіжного утримання під вартою. У цьому зв'язку Суд нагадав процедурні та субстантивні вимоги пункту 3 статті 5, які зобов'язують «офіцера», *inter alia*, самому вислухати обвинуваченого, розглянути всі факти «за» і «проти» запобіжного утримання під вартою та викласти в рішенні щодо затримання факти, на підставі яких воно було прийнято (див. справи «Шіссер проти Швейцарії» (*Schiesser v. Switzerland*), рішення від 4 грудня 1979 року, серія А, № 34, с. 13–14, п. 31, а також «Летельє проти Франції» (*Letellier v. France*), рішення від 26 червня 1991 року, серія А, № 207, с. 18, п. 35). Суд також підкреслив — у своєму рішенні у справі «Дейнхоф і Дуейф проти Нідерландів» (*Duinhof and Duijf v. the Netherlands*) — важливість «формальних, видимих вимог, викладених у "законі"», на відміну від стандартних практик, при вирішенні питання щодо того, чи національна процедура прийняття рішення стосовно свободи особи відповідає вимогам 3 статті 5 (рішення від 22 травня 1984 року, серія А, № 79, с. 15–16, п. 34).

Однак, з огляду на власні висновки, наведені у пунктах 57 і 58 вище, Суд вважає за недоцільне постановляти рішення щодо зазначеної додаткової скарги.

61. Загалом, Суд дійшов висновку, що було допущено порушення пункту 3 статті 5 Конвенції, оскільки військового командира не можна вважати незалежним від сторін у час, про який ідеться.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 4 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

62. Заявник доводив, що військові судові органи не забезпечили йому правової допомоги у провадженні *habeas corpus*, а оскільки він не мав утриманців, то не міг розраховувати й на правову допомогу в рамках механізму надання цивільної правової допомоги, передбаченого для таких проваджень. Він стверджував порушення пункту 4 статті 5, у якому сказано:

«Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або затримання, має право на судовий розгляд, при якому суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним».

63. У своїй доповіді Комісія зауважила, що в таких провадженнях правова допомога військовослужбовцям надається в рамках механізму цивільної правової допомоги (у тому числі термінової) і що заявник фактично був представлений адвокатом, якого найняв ще до Різдва 1994 року і який надавав йому допомогу до середини січня 1995 року, а з початку лютого 1995 року і до теперішнього часу йому допомагає його нинішній юридичний представник. Тому вона дійшла висновку, що порушення пункту 4 статті 5 Конвенції допущено не було.

64. Уряд погодився з цим висновком Комісії та підтвердив під час розгляду справи у Суді, що заявник міг подати клопотання про надання йому правової допомоги в рамках системи цивільної правової допомоги, проте не зробив цього.

65. Суд врахував неподання заявником клопотання про надання йому правової допомоги в рамках механізму цивільної правової допомоги (див. пункти 42 і 43 вище) і взяв до уваги те, що, так чи інакше, він був представлений двома адвокатами упродовж більшої частини свого запобіжного утримання під вартою, у тому числі під час ініційованого ним провадження *habeas corpus* (див. пункти 11, 13 і 18 вище). За таких обставин заявник не довів, що на нього не поширювалися гарантії, відповідні тому виду позбавлення волі, про який ідеться (див., наприклад, рішення у справі «Медьєрі проти Німеччини» (*Megyeri v. Germany*) від 12 травня 1992 року, серія А, № 237-А, с. 11–12, п. 22).

66. Отже, Суд дійшов висновку, що порушення пункту 4 статті 5 Конвенції допущено не було.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 5 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

67. У пункті 5 статті 5 Конвенції сказано:

«Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання на порушення положень цієї статті, має захищене позовом право на відшкодування».

68. Заявник конкретно не апелював у Суді до пункту 5 статті 5 Конвенції. Комісія висловила думку, що було допущено порушення цієї статті, а Уряд не оспорював цього твердження у Суді.

69. З огляду на висновок Суду (у пункті 61 вище) про те, що було допущено порушення пункту 3 статті 5, та визнання Урядом того, що заявник не мав, згідно з національним законодавством, права на відшкодування у зв'язку з таким порушенням, Суду не залишається нічого іншого окрім як визнати, що було допущено також і порушення пункту 5 статті 5 (див., наприклад, рішення у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» (*Brogan and Others v. the United Kingdom*) від 29 листопада 1988 року, серія А, № 145-В, с. 35, п. 67).

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

70. У своєму меморандумі, поданому до Суду, заявник послався на статтю 13 Конвенції у зв'язку зі своїми скаргами стосовно національних засобів правового захисту при позбавленні свободи, проте не висловив у цьому відношенні конкретних аргументів у Суді. У відповідній частині статті 13 сказано:

«Кожен, чиї права і свободи, викладені в цій Конвенції, порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі ...»

71. Комісія не визнала за доцільне розглядати скаргу за статтею 13, з огляду на свій висновок щодо поданої до неї скарги за пунктом 4 статті 5 Конвенції. Уряд під час розгляду справи висловив думку, що Суд повинен застосувати той самий підхід, що і Комісія.

72. Суд схильний погодитися з Комісією, що визнання факту відсутності порушення пункту 4 статті 5 Конвенції в даній справі (див. пункт 66 вище) означає, що немає необхідності з'ясовувати, чи були виконані менш суворі вимоги статті 13 Конвенції (див. згадану вище справу «Броуган та інші», с. 36, п. 68).

V. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТІВ 1 І 3 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

73. Заявник стверджував, що розгляд його справи військовим трибуналом не відповідав вимогам пунктів 1 і 3 статті 6 Конвенції, у відповідних частинах яких сказано:

«1. Кожен ... при встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...

3. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має щонайменше такі права:

...

с) захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або — якщо він не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя;

...»

74. У Суді заявник заперечував передусім незалежність та безсторонність військового трибуналу.

Комісія дійшла висновку, що справу заявника не було розглянуто незалежним та безстороннім судом.

Зваживши на рішення та міркування Суду у згаданій вище справі Фіндлея (с. 279–283, пп. 68–80), а також у справі «Койн проти Сполученого Королівства» (*Coyne v. the United Kingdom*), рішення від 24 вересня 1997 року (*Reports* 1997-V, с. 1854–55, пп. 54–58), Уряд не оспорював висновок Комісії.

75. Заявник також стверджував, що військовий трибунал не був судом, «встановленим законом». Він також апелював до пунктів 1 і 3 (с) статті 6 у зв'язку з твердженням про неадекватність військової системи надання правової допомоги, доводячи, що не подавав би власну заяву та заяву своєї подружки начальникові відділу особового складу військової частини, якби мав адвоката.

Комісія не визнала за доцільне розглядати ці скарги.

Уряд вказав на те, що заявник отримав правову допомогу від військових органів і що військовий трибунал відхилив його заперечення проти долучення до справи зазначених заяв, і висловив думку, що Суд повинен пристати на позицію Комісії щодо цих скарг.

76. Суд нагадав, що у згаданому вище рішенні у справі Фіндлея він дійшов висновку про те, що загальний військовий трибунал, скликаний відповідно до Закону про сухопутні війська 1955 року, не відповідав вимогам стосовно незалежності та безсторонності, передбаченим у пункті 1 статті 6 Конвенції, зокрема з огляду на провідну роль, що її відіграє в обвинуваченні скликаючий офіцер, який тісно пов'язаний з органами судового переслідування, має вищий ранг, ніж члени військового трибуналу, і володіє повноваженням, — хай і лише за відповідних обставин, — розпустити військовий трибунал і відмовитися підтвердити його рішення (див. згадане вище рішення у справі Фіндлея, с. 279–283, пп. 68–80, у поєднанні з пунктом 45 вище). У згаданому вище рішенні у справі Койна Суд дійшов подібного висновку стосовно районного військового трибуналу, скликаного відповідно до Закону про повітряні сили 1955 року.

77. Суд не знайшов підстав для того, щоб вважати цю справу такою, що відрізняється від справ pana Фіндлея та pana Койна щодо ролі скликаючого офіцера в організації військового трибуналу. З цього випливає, що, з огляду на причини, викладені у згаданому вище рішенні у справі Фіндлея, військовий трибунал, який розглядав справу заявника, не був «незалежним і безстороннім» у сенсі пункту 1 статті 6.

78. Як і у згаданому вище рішенні у справі Фіндлея (с. 283, п. 80), Суд не вважає за доцільне розглядати окремо твердження заявника, пов'язане з пунктом 1 статті 6, що військовий трибунал не був судом, «встановленим законом». Суд дійшов подібного висновку стосовно скарги заявника на стверджувану неадекватність військової системи надання правової допомоги, врахувавши наведені вище висновки та конкретні обставини даної справи, у тому числі факт подання заяв, про які йшлося, відповідно до конкретної юридичної рекомендації, отриманої заявником.

79. Таким чином, Суд дійшов висновку, що було допущено порушення пункту 1 статті 6, оскільки військовий трибунал не відповідав вимогам щодо незалежності та безсторонності.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

80. Заявник домагався компенсації згідно зі статтею 41 Конвенції, у якій сказано:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

81. Заявник не вимагав відшкодування матеріальної шкоди.

82. Що стосується моральної шкоди, заподіяної порушеннями статті 5, заявник вимагав компенсації у розмірі 10 000 британських фунтів стерлінгів. Він стверджував, що мав шанс добитися звільнення на певних умовах, якби його справа була розглянута у відповідності до пункту 3 статті 5, і доводив, що в результаті змушений був провести під вартою в очікуванні суду 125 днів, які не були належним чином зараховані до строку його ув'язнення, зазначеного у вирокі, і перебував під час зазначеного періоду запобіжного утримання в обстановці крайнього дискомфорту та непевності. Він також вимагав додатково 15 000 фунтів стерлінгів як компенсацію за моральну шкоду, заподіяну судом, визнанням його винним і вироком, винесеним йому трибуналом, який не відповідав вимогам пункту 1 статті 6. Він також посилався у цьому контексті на стверджуване неналежне зарахування періоду його запобіжного утримання під вартою до строку відбування покарання.

83. Уряд доводив, що ні запобіжне утримання заявника під вартою, ні стверджувані ним наслідки не могли бути підставою для вимоги компенсації моральної шкоди. Зокрема, на думку Уряду, немислимо припустити, що заявника не було б узято під варту в будь-якому випадку, з огляду на історію його самовільних відлучок. Крім того Уряд вказав на відсутність підстав вважати, що заявника не було б визнано винним і що він не отримав би такого самого або схожого строку позбавлення волі, якби військовий трибунал було організовано у відповідності до пункту 1 статті 6. Отже, не було встановлено причинного зв'язку між порушеннями статей 5 і 6 Конвенції, на які скаржився заявник, та стверджуваною моральною шкодою.

84. Суд нагадав, що справедлива сатисфакція може присуджуватися лише у випадках шкоди, яка стала наслідком позбавлення волі і якої заявник не зазнав би, якби щодо нього були реалізовані гарантії, передбачені пунктом 3 статті 5. Відповідно, у своєму рішенні в справі Губера, наприклад, Суд дійшов висновку, що докази не дають жодної підстави припустити, що запобіжного утримання під вартою не було б, якби видання наказу про взяття під варту належало до компетенції судового офіцера, який надав би гарантії, передбачені пунктом 3 статті 5. Відповідно, у згаданій справі Суд відхилив вимогу щодо матеріальної шкоди і, з огляду на обставини справи, постановив, що саме рішення [з визнанням факту порушення] становить достатню справедливу сатисфакцію щодо завданої моральної шкоди (див. цитоване вище рішення у справі Губера, с. 18–19, пп. 45–46).

85. У даній справі Суд дійшов висновку, що докази, і зокрема історія самовільних відлучок заявника (див. пункти 8 і 9 вище), не свідчать на користь твердження, що заявника не було б піддано запобіжному утриманню до розгляду його справи військовим трибуналом, якби не було допущено порушення пункту 3 статті 5.

86. Як і у згаданих вище справах Фіндлея та Койна (с. 284, пп. 85 і 88, а також с. 1855–56, п. 62, відповідно), Суд дійшов висновку, що за даних обставин він не може висловлювати припущення щодо того, яким був би результат розгляду справи військовим трибуналом, якби не було допущено порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

87. Таким чином, Суд дійшов висновку, що це рішення саме по собі становить достатню справедливу сатисфакцію моральної шкоди, заподіяної внаслідок порушення статей 5 і 6 Конвенції.

В. Матеріальна шкода

88. Під час розгляду справи представник заявника доводив, що заявник мав право на відшкодування, на підставі, *inter alia*, нездатності держави-відповідача одразу після опублікування доповіді Комісії від 5 вересня 1995 року, в якій було висловлено думку, що було допущено порушення пункту 1 статті 6, вжити кроків для гарантування того, що військовослужбовців більше не судитимуть військові трибунали, скликані відповідно до оскарженої процедури.

89. Суд не знайшов підстави, з огляду на обставини даної справи, для прийняття цієї вимоги (див. *mutatis mutandis*, рішення у справі «Сельчук і Аскер проти Туреччини» (*Selçuk and Asker v. Turkey*) від 24 квітня 1998 року, *Reports* 1998-II, с. 918, п. 119).

С. Судові витрати

90. Представник заявника подав детальний список судових витрат на загальну суму 14 137,75 фунтів стерлінгів (включаючи податок на додану вартість (ПДВ)), пов'язаних з провадженням *habeas corpus* у національному суді, а також з провадженнями в органах Конвенції.

91. Уряд стверджував, що Суд не повинен приймати рішення про відшкодування судових витрат, пов'язаних з провадженням *habeas corpus*. Оспорюючи розмір витрат на листування та телефонні переговори, погодинні тарифи й загальний час, витрачений [адвокатом] у зв'язку з заявою, поданою до органів Конвенції, Уряд запропонував альтернативну суму судових витрат у розмірі 7 666 фунтів стерлінгів (включаючи ПДВ).

92. Суд зауважив, що в разі успіху ініційованого заявником провадження *habeas corpus* його було б звільнено з-під варти до суду. Тому це провадження слід врахувати для цілей компенсації відповідно до статті 41. Керуючись принципом справедливості, Суд присуджує до виплати як відшкодування судових витрат 10 500 фунтів стерлінгів, включаючи будь-який нарахований ПДВ.

D. Відсотки у разі несвоєчасної сплати

93. Відповідно до інформації, яку має в своєму розпорядженні Суд, встановлена законом відсоткова ставка, застосовна у Сполученому Королівстві на момент ухвалення цього рішення, становить 7,5 % річних.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. *Одногосно постановляє*, що допущено порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.
2. *Одногосно постановляє*, що порушення пункту 4 статті 5 допущено не було.
3. *Одногосно постановляє*, що допущено порушення пункту 5 статті 5.
4. *Одногосно постановляє*, що не потрібно розглядати справу також і за статтею 13 Конвенції.
5. *Одногосно постановляє*, що допущено порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.
6. Шістнадцятьма голосами проти одного *постановляє*, що це рішення саме по собі становить достатню справедливу сатисфакцію за завдану заявнику моральну шкоду.
7. *Одногосно постановляє*, що
 - а) держава-відповідач повинна сплатити заявникові упродовж трьох місяців відшкодування судових витрат на загальну суму 10 500 (десять тисяч п'ятсот) фунтів стерлінгів, включаючи будь-який нарахований податок на додану вартість;
 - б) що зі впливом згаданих вище трьох місяців до остаточного розрахунку на названі суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі 7,5 % річних.
8. *Одногосно відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською і французькою мовами і повідомлено на відкритому засіданні у Палаці прав людини, Страсбург, 18 лютого 1999 року.

Підпис: Люціус Вільдхабер
Голова Суду
Підпис Пол Махоуні
заступник Секретаря Суду

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду, до цього рішення додано окрему думку pana Жупанчича, яка частково не збігається з позицією більшості суддів.

Парафовано: Л. В.

Парафовано: П. Дж. М.

ДУМКА СУДДІ ЖУПАНЧИЧА,
ЯКА ЧАСТКОВО НЕ ЗБІГАЄТЬСЯ З ПОЗИЦІЄЮ БІЛЬШОСТІ

Я голосував так само, як і більшість суддів, з усіх питань, окрім справедливої сатисфакції. Вважаю твердження, що «він [Суд] не може висловлювати припущення щодо того, яким був би результат розгляду справи військовим трибуналом» (пункт 86 рішення) абсолютно незадовільним, особливо з огляду на те, що власна практика Суду, починаючи зі справи «Колоцца проти Італії» (*Colozza v. Italy*), рішення від 12 лютого 1985 року, серія А, № 89, не дає жодного субстантивного пояснення цій доктрині.

Питання стосується тлумачення статті 41 Конвенції, тобто значення слів «...якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію...» У таких випадках національне право держави-відповідача повинне передбачати повторний судовий розгляд справи.

Не може бути логічним твердження, що визнання вини й винесення вироку в кримінальній справі легітимні, якщо сама кримінальна процедура, про яку йдеться, порушує суттєві принципи справедливого суду, належного судового процесу тощо. Легітимність субстантивного рішення залежить від легітимності процедури, в результаті якої його було винесено. Якщо постановити інше — тобто повністю відділити процедуру від її субстантивного підсумку (визнання вини та винесення вироку), — то цим самим значення і сенс процедури будуть зведені до статусу другорядних. Це означало б, як колись стосовно суто слідчої процедури, що процедура вважається простим «придатком» до «субстантивного» значення справи.

Проте така позиція більше не є переконливою. Якби це було не так, то справедливий суд не відіграв би настільки важливої ролі у статті 6 Конвенції, та й положення про неприпустимість доказів, отриманих незаконним шляхом, не вважалося б суттєвою процедурною вимогою у більшості національних юрисдикцій, а також у деяких міжнародних документах, зокрема в Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти тортур (стаття 15).

Заява в подібних випадках про те, що Суд «не може висловлювати припущення щодо [субстантивного] результату» розгляду справи, іншими словами, сказати, що Суд не знає, що трапилося б у випадку фактичного поважання

приписів справедливого суду, є сама по собі припущенням. Це припущення про те, що у справі було б постановлено ідентичне рішення — що відповідач був би визнаний винним, — навіть якби суд був дійсно справедливим.

А тому перед Судом постала дилема. Він змушений висловлювати припущення щодо того, визнати остаточний субстантивний підсумок справи чи ні.

А тому слова статті 41 «...якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію...» слід тлумачити як такі, що містять вимогу до держави-відповідача дозволити повторний судовий розгляд таких справ.

Власне, юрисдикції деяких з Високих Договірних Сторін мають відповідні положення у своїх кримінально-процесуальних кодексах. Ці положення становлять правове підґрунтя для того, щоб особи, визнані винними в ситуаціях, схожих на ситуацію заявника в даній справі, вимагали повторного судового розгляду. Таким чином особам, визнаним винними, надається право подавати спеціальну апеляцію у випадках, коли Європейський суд з прав людини постановив, що національні кримінальні провадження, які закінчилися визнанням їх винними, були несумісними з конкретною процедурною вимогою Конвенції. Лише за таких обставин, на мій погляд, повністю досягається мета статті 41.

Однак у таких ситуаціях, як та, що постала перед нами в даній справі, — коли національне законодавство не передбачає засобу правового захисту після визнання вини, — Суд повинен обирати менш капітулянтський підхід. Наше рішення повинне означати принаймні, що національне законодавство повинно передбачати можливість повторного судового розгляду справ, провадження у яких було визнано таким, що не відповідає суттєвим процедурним вимогам. Такою, на мій погляд, є мета слів статті 41, що стосуються відшкодування, передбаченого міжнародним правом.